

Umetnost

Architectura perennis. Besedilo dr. France Stelè in dr. Anton Trstenjak. Podobe arh. Jože Plečnik. Str. 287. Izdala mestna občina ljubljanska 1941.

V zadnjem času je naše umetnostno zgodovinsko slovstvo dobilo dve teoretični deli: Moletovo »Umetnost« in pričujočo knjigo o arhitekturi. S tem naj bi trojica naših umetnostnih zgodovinarjev iste generacije in iste šole: Cankar, Molè in Stelè, izpovedala in izoblikovala svoje poglede ter nazore o glavnih problemih zgodovine umetnosti. Najobširnejše je doslej delo Izidorja Cankarja. V svoji sistematiki stila je obdelal vse glavne panoge umetnosti pod enotnim znanstvenim vidikom dunajske Dvořákové šole, z dobršno mero individualnih dognanj in odkritij. Steletovo delo pa je posvečeno le vprašanju arhitekture ter je v razsežnosti tega okvirja v resnici izčrpno in bogato.

Vendar je obliko dela narekoval posebni namen knjige. Mislim namreč, da bi struktura arhitektonske problematike gotovo bila drugače zasnovana, če bi avtor nameraval obdelati ta vprašanja kot rezultat večletnih, istosmernih prizadevanj. Če bi namreč mislil izdati knjigo o arhitekturi. Tako pa je to delo le nekaka koordinacija Plečnikovih podob in avtorjevega teksta, ki raste samostojno, deloma se dotikajoč podob, deloma obratno — v lep, obširen esej o večnostni arhitekturi. Sicer bi si ob taki priliki želeli monografije o Plečniku. Nikoli nam ne bo dovolj žal, da se sedaj taka izdaja ni mogla uresničiti. Vsi vemo, kdo je Plečnik, in vendar je v bistvu uganka, ki med nami že dolga leta oblikuje središče priznanj in zanikanj, ter bi bil danes vsekakor čas, da nam znanstvenik analizira in pokaže razvojno črto njegove umetnosti. Posebno še, ko imamo že precej umetnostnih monografij. Toda vrnimo se k delu takemu, kakršno je, da ne bi mogel kdo namigavati, češ: ni vredno priznanja, zato pa govori o njem, kakršno bi moralo biti!

Delo, kakršno je, je modroslovno-umetnostno zgodovinsko razglabljanje o večnostni arhitekturi, ponazorjeni po delu umetnika arhitekta, ki je osebno prinesel delež k njenemu večnostnemu življenju. Tako služi dvema namenoma: čisti znanosti in obenem oddolžitvi založnice tega dela arhitektu Plečniku ob priliki njegovega življenjskega praznika.

Avtor je problematiko arhitekture zajel v njenih bistvenih vprašanjih: v definiciji arhitekture, potem pa v njenih glavnih prvinah: prostora, lupine in smotra ter naposled odnosa arhitekture do kulturnih, svetovnonazorskih in stvarno življenjskih pogojev. Konstantna komponenta arhitektonske umetnosti je prostor. To je njena najvažnejša prvina, in avtor nam na podlagi umetnostno zgodovinskih primerov to tudi onalizira in dokaže. Druga po važnosti je lupina. Podvržena je sicer izpremembam, vendar je njena vloga v življenju stavbarstva zelo aktivna. Zato je tudi pretirano sodobno teženje po preveč radikalnem nevtraliziranju lupine. Tretja prvina je smoter, ki je sicer za razvoj stavbarstva važen, vendar mu njegova različnost in nestalnost ne dasta toliko pomena kakor prvima dvema.

To je v glavnem vsebina Steletove knjige. Toda poudarjam — v glavnem, — kajti dejansko je knjiga prepolna važnih umetnostno zgodovinskih in estetskih detajlov, ki jih avtor z izčrpnim znanjem in razumevanjem ume zliti v celoto z osrednjimi idejami. Kot taka je važen prinos k našemu strokovnemu slovstvu. Posebno polnost gradiva in rešitev vseh temeljnih vprašanj arhitekturne umetnosti v okviru te knjige dvignejo pomembnost dela tudi v informativnem in učnem smislu.

Kritične opombe k delu bi bile naslednje: način razpravljanja o različnih vprašanjih je na nekaterih mestih preveč ekskluziven. N. pr.: avtor govori o lupini in na str. 60. zapiše tale stavek: »Zgodovina arhitekture tudi nazorno prikazuje borbe, ki jih je prostorninski koncept moral izvojevati z ovirami, nasilnostmi in samovoljnostjo gradbene lupine.« Dasi je stavek v okviru odstavka logičen, vendar bralca zaradi svoje irealne izbire izrazov neprijetno dirne. Objektivnost predmeta je namreč dvignjena v tako filozofske sfere, da je pro-